

ارزیابی تأثیر رفاه اجتماعی _ اقتصادی بر سرمایه اجتماعی خانوارهای روستایی (مطالعه موردی: شهرستان دهگلان، روستاهای بخش بلبان آباد)

فریدین شیرینی^۱، مبین قادری^{۲*}

۱. کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران.

۲. کارشناسی ارشد معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۰۶

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۵/۳۰

اطلاعات مقاله چکیده

در عصر کنونی جهت رسیدن به توسعه هر چه بیشتر در سکونتگاه‌های روستایی تدابیر و اقدامات گوناگونی به کار گرفته شده است که سرمایه اجتماعی به عنوان یک اصل محوری و راهی در جهت نیل به توسعه پایدار، یک اصل کلیدی در جامعه محلی و یکی از مهم‌ترین عنصرهای حیاتی و انسجام بخش جامعه به حساب می‌آید. امروزه سرمایه اجتماعی به ویژه در ارتباط با رفاه اجتماعی و اقتصادی می‌تواند نتیجه اصلی توسعه متعادل و به عنوان رهیافتی جامع برای تحقق توسعه پایدار مناطق روستایی باشد. پژوهش حاضر با هدف شناسایی تأثیر رفاه اجتماعی_اقتصادی بر سرمایه اجتماعی خانوارهای روستایی در دهستان ئیلاق جنوبی تابع بخش بلبان آباد واقع در شهرستان دهگلان صورت گرفته است. این پژوهش از لحاظ هدف کاربردی و از نظر ماهیت در چارچوب روش توصیفی _ تحلیلی قرار می‌گیرد. آمار و اطلاعات لازم به دو صورت، کتابخانه‌ای و پیمایش میدانی جمع‌آوری شدند که در بخش مطالعه میدانی تمرکز اصلی مبتنی بر ابزار پرسشنامه بوده است. جامعه آماری مورد مطالعه شامل کلیه روستاهای دارای بیش از ۲۰ خانوار دهستان ئیلاق جنوبی است. به منظور تعیین حجم نمونه‌ها با بهره‌گیری از فرمول کوکران ۲۳۴ خانوار به صورت نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شده‌اند. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون ضریب همبستگی پیرسون و همچنین رگرسیون چند متغیره در محیط نرم‌افزاری SPSS استفاده شده است. نتایج تحقیق حاکی از آن است که بین رفاه اجتماعی و رفاه اقتصادی با سرمایه اجتماعی، رابطه معنی‌دار و مثبتی وجود دارد و با توجه به میزان ضریب همبستگی به دست آمده، رفاه اقتصادی از همبستگی بیشتری با سرمایه اجتماعی برخوردار است. همچنین یافته‌ها حاکی از آن است که با توجه به ضریب تعیین در رگرسیون، رفاه اجتماعی و رفاه اقتصادی بر سرمایه اجتماعی اثر مستقیم دارند. در نتیجه رفاه اجتماعی و رفاه اقتصادی با ایجاد شبکه‌ای از ارتباط و هماهنگی‌ها با سرمایه اجتماعی، زمینه را جهت رسیدن به توسعه و به ویژه توسعه پایدار روستایی فراهم می‌آورند.

دوره ۴، شماره ۱۳، پاییز ۱۴۰۲
صفحه ۵۳-۷۲
مقاله پژوهشی

کلید واژه‌ها: توسعه پایدار روستایی، رفاه اجتماعی و اقتصادی، سرمایه اجتماعی، شهرستان دهگلان.

mobinghaderi3@gmail.com

* نویسنده مسئول:

ارجاع به این مقاله: شیرینی، فریدین؛ و قادری، مبین. (۱۴۰۲). ارزیابی تأثیر رفاه اجتماعی _ اقتصادی بر سرمایه اجتماعی خانوارهای روستایی (مطالعه موردی: شهرستان دهگلان، روستاهای بخش بلبان آباد)، فصلنامه پژوهش‌های اقتصادی، ۴(۱۳)، ۵۳-۷۲.

2821-2266 © University of Zanjan.

This is an open access article under the CC BY-NC/4.0/License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

مقدمه

اهمیت سرمایه اجتماعی در حوزه توسعه و به خصوص رسیدن به توسعه روستایی، موضوع رو به رشد بسیاری از مطالعات در دهه های اخیر است. بررسی نظریات و تجارب سرمایه اجتماعی نشان دهنده این است که این مفهوم، یک نوآوری مفهومی، پیچیده و چندوجهی است (فراهانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۲۸). سرمایه اجتماعی به عنوان یک اصل محوری و راهی جهت نیل به موفقیت، دستیابی به توسعه (ابوالحسن تنهایی و حضرتی، ۱۳۸۸: ۳۰) و یکی از مهم ترین عنصرهای حیاتی و انسجام بخش جامعه می باشد (پیلتن و برومند، ۱۳۹۳: ۱۱۹). بنابراین با تأکید بر شبکه ای شدن، اعتماد و روابط در داخل جوامع تأثیر زیادی در کارآفرینی، بهره وری عوامل تولید و بهبود مدیریت محلی دارد (Westlund and etal, 2002: 27). با توجه به روند جهانی شدن و تضعیف نقش دولت ها، سرمایه اجتماعی به عنوان راه حلی اجرا شدنی در بین اجتماعات محلی برای مشکلات توسعه، مورد توجه برنامه ریزان و مسئولان سیاست اجتماعی قرار گرفته است (Wall, 1998: 259). همچنین در چشم انداز توسعه بین المللی، به عنوان بخشی از حرکت به سوی توسعه با شیوه پایین به بالا جایگاه ویژه ای یافته است (Svendsen, 2000: 10). از ضروریات اساسی توسعه و برنامه ریزی روستایی توجه ویژه به سرمایه اجتماعی است (Ziersch, 2009: 9). امروزه یکی از چالش های مناطق روستایی ایران نیز بی توجهی به سرمایه اجتماعی است که به صورت هزاران خرده فرهنگ در پهنه ی جغرافیایی کشور ایران گسترده شده اند و می تواند فرآیند برنامه ریزی و بهبود آن را با مشکل مواجه کند (ملک حسینی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۱۱). سرمایه اجتماعی به-عنوان یکی از مؤلفه های اصلی توسعه اقتصادی و اجتماعی به حساب می آید که این توسعه بر مبنای ارتقای رفاه همگانی تعریف می شود (زاهدی و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۱۰). سطح توسعه یافتگی معرف سطح رفاه اجتماعی و اقتصادی همه ی مردم است و ارتباط بین سرمایه اجتماعی و توسعه را می توان به ارتباط میان سرمایه اجتماعی و رفاه تأویل کرد (اعظمی و هدایتی نیا، ۱۳۹۷: ۴۷۳). رفاه باعث خلق امنیت، احساس آرامش و اطمینان همه جانبه نسبت به حال و آینده است (اکبریان و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۱۶). تأمین رفاه از جمله اهداف مهم هر نظام اقتصادی به شمار می آید و فراهم کردن شرایط مناسب برای زندگی همه ی اقشار جامعه از وظایف اصلی مسئولان اقتصادی و کارگزاران هر کشور تلقی می شود (طولابی نژاد و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۶۴). به طوری که دستیابی به رفاه اجتماعی و اقتصادی یک عامل ضروری و لازم برای هر اجتماع است (Midgely, 2000: 25). بر اساس راهبردهای توسعه پایین به بالا، توجه به وضعیت رفاهی فقیرترین اقشار جوامع که روستائیان مهم ترین آن ها هستند، باید مورد توجه اساسی در حوزه برنامه ریزی توسعه قرار گیرد (مهربانی، ۱۳۹۱: ۶۶)؛ که بخشی از نیازهای اساسی، به منظور اصلاح برنامه های تأمین اجتماعی و رفاه می باشد (Courvisanos and Martin, 2005: 9). چنین امری در نهایت ارتقاء بهره وری و رسیدن به توسعه پایدار برای مناطق روستایی را به همراه دارد (Basu, 2013: 1). پاتنام^۱ با تحقیقی در مناطق مختلف ایتالیا، نظریه ای را مطرح کرد که بین میزان رفاه اجتماعی و سطح توسعه اقتصادی با سرمایه اجتماعی آن منطقه ارتباط متقابلی وجود دارد (زاهدی و همکاران، ۱۳۸۸: ۸۸). مطابق با نظریاتی که به بررسی این امر می پردازند، در کشورهایی که دارای سطح بالایی از رفاه اجتماعی هستند و به صورت عادلانه توزیع شده است، سرمایه اجتماعی هم در سطح بالایی قرار دارد. به نظر می رسد یکی از مسائل تأثیرگذار در مورد سرمایه اجتماعی در ایران، وضعیت رفاه اجتماعی است (تاجبخش، ۱۳۸۳: ۲۳۷)؛ از سوی دیگر عملکرد اقتصادی به دو صورت بر شکل گیری سرمایه اجتماعی تأثیرگذار است: اول از طریق اثرگذاری بر درآمد سرانه خانوارها و سطح معیشت، سطح آموزش های عمومی و سلامت فکری و یک جامعه بر میزان پایبندی آنان به ارزش های اخلاقی و اجتماعی و دوم از طریق تأثیر بر توزیع ثروت و دارایی و در

۱. Putnam

تحلیل نهایی درآمد قابل تصرف افراد بر انسجام اجتماعی و میزان پایبندی آنان به میثاق‌های اجتماعی (دینی ترکمانی، ۱۳۸۵: ۱۷۵). نتیجه اصلی توسعه متوازن، رفاه اجتماعی و اقتصادی و ارتقاء سرمایه‌های اجتماعی جامعه می‌باشد (ربانی و همکاران، ۱۳۸۷: ۲۹). بنابراین، می‌توان گفت که میان رفاه اجتماعی و اقتصادی با سرمایه اجتماعی در سطوح خرد (فردی) و کلان (اجتماعی) همبستگی وجود دارد. لذا ضروری است به اهمیت و نقش رفاه اجتماعی و اقتصادی در سرمایه اجتماعی و تلاش برای ارتقاء این امر در میان خانوارهای روستایی توجه شود. افزون بر این با توجه به اینکه در مناطق روستایی دهستان ئیلاق جنوبی تابع بخش بلبان آباد واقع در شهرستان دهگلان تاکنون چنین مطالعه‌ای صورت نگرفته است و ارزیابی وضعیت رفاه اجتماعی و اقتصادی و تحلیل اثرات آن بر سرمایه اجتماعی می‌تواند بخش مهمی از اطلاعات مورد نیاز در خصوص وضعیت رفاه اجتماعی و اقتصادی و ابعاد آن برای سایر محققان فراهم آورد؛ و با شناسایی عوامل اثرگذار بر سرمایه اجتماعی جامعه روستایی، سیاست‌گذاری بهتری برای آن در جامعه فراهم سازد که باعث بهبود کیفیت زندگی در نواحی روستایی منطقه می‌شود. بر این مبنای هدف اصلی این پژوهش، ارزیابی میزان تأثیرگذاری شاخص‌های رفاه اجتماعی و اقتصادی بر سرمایه اجتماعی خانوارهای روستایی در دهستان ئیلاق جنوبی می‌باشد. در این راستا، اهم سؤالات تحقیق بدین شرح است که بین رفاه اجتماعی و اقتصادی با سرمایه اجتماعی چه نوع رابطه‌ای وجود دارد؟ و میزان تأثیرگذاری رفاه اجتماعی و اقتصادی بر سرمایه اجتماعی چگونه است؟

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

سرمایه اجتماعی از جمله مفاهیم نوینی است که امروزه در بررسی‌های اقتصادی و اجتماعی جوامع مدرن مورد بحث قرار گرفته است. این مفهوم از سال‌های ۱۹۹۰ از سوی جامعه‌شناسان فرانسوی و آمریکایی به صورت اشکال جدیدی در جامعه مطرح گردید (Khanh, 2012: 11). از اولین پیشگامان مفهوم جدید سرمایه اجتماعی هانیفان^۱ و جین ژاکوب^۲ را معرفی کرده‌اند (سلمانی و همکاران، ۱۳۸۷: ۱۲). همچنین امیل دورکیم^۳ در فرانسه و سیمل^۴ در آلمان را می‌توان از پشتیبانان این بحث دانست (علمی و همکاران، ۱۳۸۴: ۲۴۲). پیتربوردیو^۵ منابع اجتماعی و اقتصادی را مورد توجه قرار داد که در شبکه‌های اجتماعی به صورت بالقوه یا بالفعل وجود دارند؛ اما آنچه پایه مطالعات جدید سرمایه اجتماعی را به وجود آورده است، پژوهش‌های چندگانه جیمز کلمن^۶ جامعه‌شناس، و رابرت پاتنام استاد علوم سیاسی است (Woolcock, 1998: 153). طبق نظر بوردیو سرمایه اجتماعی، جمع منابع بالقوه یا واقعی‌ای است که نتیجه‌ی شبکه‌ای با دوام از روابط کمابیش نهادینه شده‌اشنایی و شناخت متقابل یا به عبارت دیگر برابر با عضویت در یک گروه است (Bourdieu, 1986: 248). فوکویاما^۷ سرمایه اجتماعی را به عنوان توانمندی اعضای یک جامعه برای کار با یکدیگر جهت رسیدن به اهداف مشترک در سازمان و گروه تعریف می‌کند (Groo- taert and Baßtelaer, 2002: 45) و ارتباط سرمایه اجتماعی با توسعه اقتصادی را مدنظر قرار می‌دهد (زاهدی و همکاران، ۱۳۸۸: ۱۱۴). تعریفی که پاتنام از سرمایه اجتماعی ارائه کرده عبارت است از جنبه‌هایی که سازمان اجتماعی از قبیل شبکه‌های اجتماعی، هنجارها و اعتماد متقابل که هماهنگی و همیاری افراد را برای دستیابی به منافع مشترک تسهیل می‌نماید (ربانی و همکاران، ۱۳۸۷: ۳۱). کلمن، دیدی

۱. Hanifan

۲. Jacobs, Jane

۳. Durkheim, Emile

۴. Simmel

۵. Peter Bourdieu

۶. Coleman, James

۷. Fukuyama

محافظه کارانه و فردگرایانه به سرمایه اجتماعی دارد (فیلد، ۱۳۸۶: ۴۳) و آن را به صورت عمومی تری بیان می‌کند که نه تنها همکاری‌های افقی، بلکه همکاری‌های عمودی هم مورد توجه قرار می‌گیرد (شریفیان، ۱۳۸۰: ۱۲). او سرمایه اجتماعی را منبع مفیدی توصیف می‌کند که از طریق اتصالات اجتماعی برای یک کنشگر قابل استفاده است که کنش‌های خاصی در درون ساختارهای اجتماعی تسهیل می‌کند (هزار جریبی و روحانی، ۱۳۹۱: ۴۲) با جمع بندی نظریات ابراز شده، سرمایه اجتماعی در مفهوم کلی حاصل انباشت منابع بالقوه و بالفعلی است که با مالکیت یک شبکه بادوام از روابط نهادینه شده در بین افراد که با عضویت در یک گروه نمود می‌یابد، مرتبط است (فراهانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۳۲)؛ و می‌تواند به عنوان محصول سرمایه گذاری عمده در روابط با دیگران و کاربرد آن در دسترسی متفاوت به منابع نهفته باشد و بتواند منافع درون گروهی (خانواده و آشنایان) و برون گروهی (حلقه‌های گسترده اجتماعی) را مدنظر قرار دهد (Brunie, 2009: 364).

سرمایه اجتماعی در سطوح مختلف عملکردی شامل سطح خرد (ناظر بر رفتار شبکه‌هایی از افراد و خانواده‌ها)، سطح میانی (پیوندها و روابط عمودی) و سطح کلان (رسمی ترین روابط و ساختارهای نهادی) مدنظر است و می‌تواند با ایجاد تحولات شناختی و ساختاری که مکمل یکدیگر هستند، به عنوان یک کالای عمومی، ارتباط متقابلی با توسعه داشته باشد (ساروخانی، ۱۳۸۷: ۴۳). در واقع اشکال ساختاری سرمایه اجتماعی بر روابط بین انسان و نهادها تأکید می‌کند و مواردی از قبیل قوانین، شبکه‌های اجتماعی، انجمن‌ها، نهادها، نقش‌ها و رویه‌ها را در بر می‌گیرد که با حکمرانی و نظارت، ارزش‌ها، اعتماد، هنجارها و ... که بیشتر جنبه شناختی دارند (شکل ۱)، تکمیل می‌شوند (Krishna and Nor-man, 1999: 174).

شکل ۱. اشکال و قلمرو سرمایه اجتماعی (Basile and Cecchi, 2007: 4)

سرمایه اجتماعی دارای دو مؤلفه است: اول ساختار شبکه‌ای عینی که میان افراد همبستگی ایجاد می‌کند و دوم نوع پیوند ذهنی مثبت و ناشی از اعتماد بین افراد است (Payton, 2003: 11-14)؛ بُعد مشارکت و انسجام، جزء مؤلفه‌ی عینی و بُعد اعتماد، جزء مؤلفه‌ی ذهنی می‌باشد که در یک رابطه متعامل با هم قرار گرفته و هر کدام تقویت‌کننده دیگری است. مشارکت را به عنوان کنش هدفمند در فرآیند تعاملی بین محیط اجتماعی و کنشگر در جهت دستیابی به اهداف مشخص و از پیش تعیین شده تعریف نموده اند (غفاری، ۱۳۸۰: ۴۲). پاتنام مشارکت اجتماعی را به انواع انجمن‌ها و گروه‌هایی که فرد می‌تواند در آن‌ها مشارکت داشته باشد و یا روابطی که افراد به صورت غیر رسمی با دیگران مثل خانواده، همسایه و غیره داشته باشند، تعریف می‌کند (علمی و صادق زاده، ۱۳۹۱: ۱۶۸). میزان اعتمادپذیری در جوامع، شاخص دیگر سرمایه اجتماعی است. کلمن و فوکویاما اعتماد اجتماعی را به عنوان رابطه‌ای که در یک سو تعهد و در سوی دیگر توقع را ایجاد می‌کند، توصیف می‌کنند؛ و آن را لازمه‌ی شکل‌گیری

پیوندها و معاهدات اجتماعی می‌دانند (حسین سپهری، ۱۳۸۶: ۱۴). آنتونی گیدنز^۱، اعتماد و اثر آن بر فرآیند توسعه را زمینه ساز و زیربنای اصلی در جامعه‌ی مدرن می‌داند، و معتقد است که هر جا سطح بالایی از اعتماد اجتماعی وجود داشته باشد، همیاری و مشارکت مردم در زمینه‌های اجتماعی بیشتر و آسیب‌های اجتماعی کمتر است (اکبری، ۱۳۸۳: ۱۱). شاخص سوم سرمایه اجتماعی، انسجام اجتماعی است. امیل دورکیم از نخستین جامعه‌شناسانی است که مفهوم انسجام و همبستگی اجتماعی را مورد مطالعه قرار داده است (منظور و یادی پور، ۱۳۸۷: ۱۵۰). انسجام اجتماعی دلالت بر توافق جمعی میان یک جامعه دارد (امام جمعه زاده و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۲)؛ و در توانمندسازی جوامع روستایی برای مدیریت و پاسخ به چالش‌های اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی به عنوان تلاشی برای تضمین توسعه پایدار عمل می‌کند (Jordan, 2010: 146).

متغیر دیگر تحقیق رفاه می‌باشد. رفاه عبارت است از قدرت خرید و توانایی در کسب امکانات زندگی و تسهیلات (فیتزپتریک، ۱۳۸۱: ۱۴۷)؛ و مفهومی است چند بعدی که بر سه مؤلفه: نیازها (آنچه مردم باید داشته باشند)، منافع (آنچه برای مردم خوب و سودمند است) و خواسته‌ها (آنچه مردم برای خود انتخاب می‌کنند) دلالت دارد (شایگان، ۱۳۸۹: ۱۳). مطالعات مرتبط با اقتصاد و جامعه‌شناسی نشان می‌دهد بهزیستی و رفاه تنها به قشرهای ضعیف یا گروه خاصی از افراد جامعه محدود نمی‌شود، بلکه ابعاد گسترده تری دارد (خستو و یاحقی، ۱۳۹۷: ۲۹۸). رفاه با امنیت، معیشت، سلامت، بهداشت، شادکامی و اقدامات تکمیلی همراه است، که خود را در داشتن مسکن مناسب، تغذیه کافی، شغل، سلامت، مشارکت در اجتماع محلی و درک شرافت نشان می‌دهد (رکن الدین افتخاری، ۱۳۸۹: ۲۰۳). گیدنز معتقد است که رفاه فقط به معنای داشتن مقداری پول نیست، بلکه رفاه به معنای توانایی اداره یک زندگی به طور معقول و رضایت بخش است (گیدنز، ۱۳۸۰: ۵۷). تعریفی که تونی فیتزپتریک^۲ از رفاه دارد، بیان‌کننده حالتی است که در آن کلیه افراد خانواده از آنچه تأمین‌کننده نیازهای مادی و معنوی آن‌ها است برخوردار باشند (طولابی نژاد و همکاران، ۱۳۹۴: ۲۲). نظریه‌ها و رویکرد مربوط به رفاه، مطابق تقسیم بندی عام در جامعه‌شناسی، بیشتر به دو نوع نگرش جمع‌گرایانه و فردگرایانه قابل تقسیم است (قاسمی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۰). طرفداران رویکرد فردگرایانه براین باورند که پیشرفت‌های رفاهی فقط تابع نظام بازار بوده و از طریق مکانیزم تولید محصولات و کالاهای مورد استفاده عموم که مورد نظر افراد می‌باشد، امکان پذیر می‌گردد؛ و طرفداران رویکرد جمع‌گرایانه افرادی هستند که ضرورت‌های رفاهی را از بعد جمعی تعبیر و تفسیر می‌کنند (یزدانی، ۱۳۸۲: ۳۵). با توجه به این دو رویکرد، طبقه بندی ای به همت لبوکس و وینلسکی^۳ از تئوری‌های مربوط به نظام‌های رفاهی ارائه شده است که رویکرد فردگرایانه، به عنوان مفهوم رسوبی یا ترمیمی شناخته می‌شود که طبق آن، مؤسسات تأمین اجتماعی هنگام به هم خوردن وضعیت منابع خانواده‌ها و نیز پس از وقوع فقر و ناتوانی، وارد عرصه فعالیت می‌شوند، اما خود افراد در درجه‌ی اول مسئولیت قرار دارند؛ نگرش دوم که مورد حمایت جمع‌گرایان است، عبارت است از نظریه نهادی که در این رویکرد دولت وظیفه دارد قبل از وقوع نابسامانی، برنامه ریزی و سیاست گذاری کند و تأمین اجتماعی، اولین عملکرد در دستور کار جامعه است (میجلی^۴، ۱۳۷۸: ۱). نوع نگاه به مقوله‌ی رفاه در عصر حاضر متفاوت از دوران مدرن پیشین بوده و اگر در گذشته تعداد بیشتری از تئوری پردازان ابعاد مادی و اقتصادی رفاه را مورد علاقه قرار داده بوده‌اند، در عصر حاضر مقوله‌های اجتماعی و معنوی نیز در داخل مفهوم رفاه مطرح شده است (Warner, 2007: 205).

۱. Anthony, Giddens

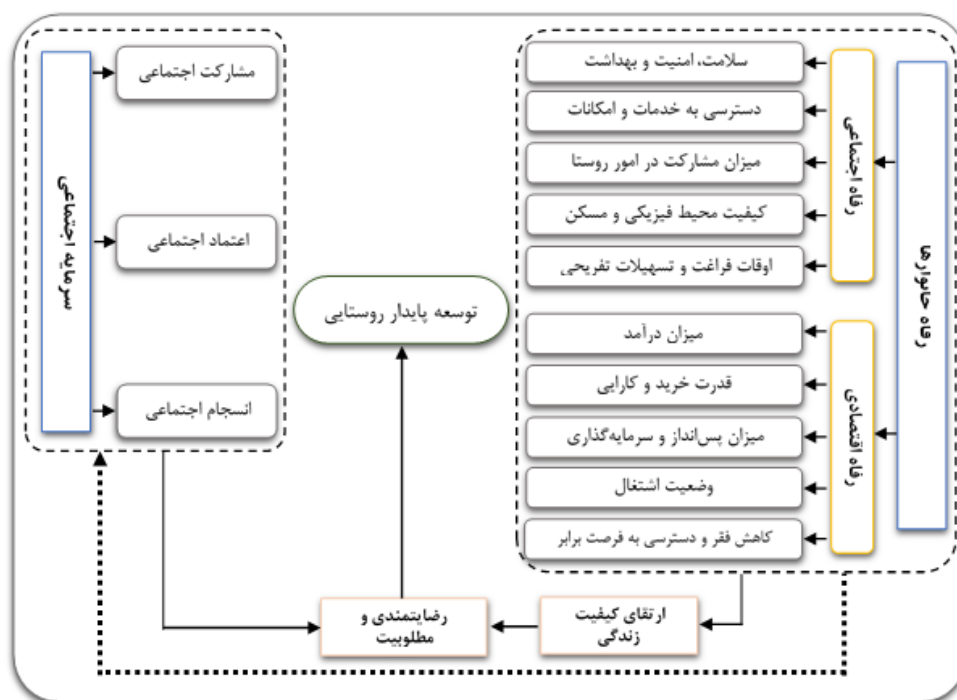
۲. Fitz Patrick

۳. Labox and Vinelsky

۴. Midgley

با توجه به رویکردهای نوین که بر اساس مسئولیت جامعه در قبال آحاد مردم بنا نهاده شده اند، رفاه اجتماعی عبارت است از شادکامی (خوب بودن و خوب عمل کردن)، تأمین (امنیت درآمد، اشتغال و مسکن)، ترجیحات و نیازها، رهایی و مقایسه های نسبی (ربانی و همکاران، ۱۳۸۷: ۳۴)؛ و مجموعه سازمان یافته ای از قوانین و مقررات، برنامه ها و سیاست‌هایی است که در قالب مؤسسات رفاهی و نهادهای اجتماعی به منظور پاسخگویی به نیازهای مدنی و معنوی تأمین سعادت انسان ارائه می شود تا زمینه رشد و تعالی او را فراهم آورد (اعظمی و هدایتی نیا، ۱۳۹۷: ۴۷۱). پاتنام بر این باور است که هر چه دایره ی رفاه اجتماعی در جامعه گسترده تر و عادلانه تر باشد دایره ی سرمایه اجتماعی گسترده تر می شود (تاجبخش، ۱۳۸۳: ۲۲۹). افتخاری و توکلی رفاه اجتماعی روستایی را فرایندی مستمر و پویا و پایدار می دانند که منجر به ایجاد مجموعه شرایط و کیفیت ها در تواناسازی مردم روستایی از طریق دولت و نهادهای مدنی و سازمان های مسئول برای بهبود مستمر زندگی و کیفیت آنان منجر گردد (افتخاری و توکلی، ۱۳۸۲: ۶۵). از سوی دیگر یکی از اهداف مهم هر نظام اقتصادی افزایش رفاه اقتصادی در جامعه می باشد (مولایی و مرادی، ۱۳۸۹: ۱۱۳). هرچه توزیع ثروت و دارایی از منظر افراد یک جامعه ناعادلانه به نظر آید، میزان همبستگی اجتماعی و پایبندی افراد به داشتن زندگی و جامعه ای سالم ضعیف تر خواهد بود، و بر عکس (دینی ترکمانی، ۱۳۸۵: ۱۵۱). بعد اقتصادی رفاه، در برگیرنده تمامی مسائل مادی، معیشتی و زیرساختی برای داشتن رفاه و آرامش خاطر روانی برای نسل کنونی و آتی است (بختیاری و همکاران، ۱۳۹۱: ۴۳). در کل می توان گفت رفاه اقتصادی عبارت است از افزایش سهم سرانه حجم کالاها و خدمات قابل مصرف در جامعه (شهرام نیا و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۶۹).

روستاهای بخش بلبان آباد در شهرستان دهگلان، مورد ارزیابی قرار گرفته و تأثیرات رفاه اجتماعی- اقتصادی بر سرمایه اجتماعی خانوارهای روستایی تحلیل و بررسی شده است که در ادامه به تشریح این نتایج می پردازیم. با توجه به مطالب بیان شده مبتنی بر رابطه رفاه اجتماعی و اقتصادی با سرمایه اجتماعی می توان ارزیابی تاثیر این عوامل را در جهت تحقق توسعه پایدار روستایی تبیین نمود. شکل شماره (۲) مدل مفهومی پژوهش منتج از مبانی نظری را نشان میدهد.

شکل ۲. مدل مفهومی پژوهش (منبع: نگارندگان)

مطالب ذکر شده پیش در آمدی بر موضوع و روند پژوهش می باشد؛ لذا شناخت اولیه و پیش زمینه ذهنی لازم بوده و ملزوم به شناخت این موارد می باشد. به دلیل وجود نوسانات در اطلاعات و نتایج پژوهش‌های انجام شده، بررسی آمار و اطلاعات دقیق برای این روستاها بیش از پیش اهمیت موضوع را جهت بررسی میزان سرمایه اجتماعی در این منطقه و ارائه راهکارهایی جهت بهبود این سرمایه مهم آشکار می سازد. با توجه به مطالعات انجام شده در سطح جهانی، بررسی این موضوع در روستاهای استان کردستان، بخصوص بخش بلبان آباد دهستان ئیلاق جنوبی را مورد پژوهش قرار دادیم. بررسی عوامل رفاه اقتصادی و رفاه اجتماعی و تأثیراتی که بر سرمایه اجتماعی سکونتگاه‌های انسانی بر جای می‌گذارند، بسیار حایز اهمیت است؛ لذا پژوهش‌های متعددی در جوانب گوناگون این مهم صورت گرفته است که مراجع مهمی بر پایه نظریات، روش تحقیق و نتایج منطقه ایی هستند که می توان جهت برداشت، فراگیری نتایج و کشف راه حل و همچنین مقایسه آن با نمونه‌های دیگر استفاده نمود. در جدول شماره (۱) برخی از پژوهش‌های مهم در این زمینه ذکر شده است.

جدول ۱. پیشینه پژوهش (منبع: نگارندگان)

نویسنده و سال انتشار	عنوان پژوهش	نتایج به دست آمده
Nack and Keefer, 1997	تأثیر سرمایه اجتماعی بر سرمایه اقتصادی: یک سرمایه‌گذاری در کشور	ناک و کیفر از مطالعه خود نتیجه گرفتند که رشد اقتصادی و اعتماد رابطه مستقیمی دارند، و یک انحراف معیار افزایش در میزان اعتماد سبب افزایش و رشد اقتصادی به میزان نیم انحراف معیار می شود.
Grootaert, 1998	سرمایه اجتماعی، رفاه خانواده و فقر در اندونزی	گروتارت برای سرمایه اجتماعی شش بعد قائل گردید: شدت ارتباط بین انجمن‌های محلی، ناهمگونی داخلی، میزان حضور در جلسات، مشارکت فعال اعضا در تصمیم‌گیری‌ها، پرداخت مقرری و سوگیری-های اجتماعی انجمن‌ها. یافته‌های این تحقیق نشان داد که سرمایه اجتماعی تأثیر مثبتی بر روی رفاه اجتماعی دارد.
Glaeser and etal, 2000	رویکرد اقتصادی به سرمایه اجتماعی	گلیزر و همکارانش، با در نظر گرفتن مجموعه عظیمی از خصوصیات خانوار و دیگر متغیرهای محیط اجتماع، این نکته را دریافتند که در مناطقی از ایتالیا که سطح اعتماد اجتماعی بالاست، مردم کمتر پول نقد نگهداری می کنند و بیشتر تمایل به سرمایه‌گذاری در سهام دارند. همچنین در این مناطق، بنگاه‌ها دسترسی بیشتری به اعتبار دارند. به علاوه تأثیر اعتماد در میان افراد کمتر تحصیل کرده و مناطقی که از نظر اجرای قانونی ضعیف‌اند، بیشتر است.
Yusuf, 2008	سرمایه‌های اجتماعی و رفاه خانواده (مورد مطالعه: منطقه کوارا، نیجریه)	نتایج بررسی یوسف در نیجریه نشان می دهد که افزایش سرمایه اجتماعی اثر مثبتی بر رفاه خانوار دارد، همچنین افزایش بعد خانوار باعث کاهش رفاه اجتماعی می شود و افزایش سرمایه اجتماعی یک عامل مهم در بهبود استاندارد زندگی اعضای جامعه نیز محسوب می شود.
ربانی و همکاران، ۱۳۸۷	بررسی رابطه رفاه اجتماعی با سرمایه اجتماعی در فرآیند توسعه (مطالعه موردی: شهرستان‌های استان اصفهان)	نتایج تحقیق حاکی از عدم وجود تعادل میان بالا رفتن سطح رفاه با میزان سرمایه اجتماعی موجود در شهرستان است. برای حل این مشکل، بر راهبرد پایداری و توازن در فرآیند توسعه و اتخاذ رویکردهای عدالت‌گرایانه تأکید می شود. در چنین رویکردی سرمایه اجتماعی افزایش می یابد و توسعه و رفاه اجتماعی همچنان مسیر رو به جلو را می پیماید. اتخاذ رویکرد منطقه ای و توجه به ویژگی‌های محلی می تواند فرآیند توسعه را انسانی‌تر، عادلانه‌تر و مردم‌مدار نماید.

سرمایه اجتماعی، رابطه‌ی مثبتی با رفاه اجتماعی دارد. سرمایه اجتماعی قادر به تأثیرگذاری بر سطوح خاصی از رفاه اجتماعی است. بنابراین دور از عقلانیت است که دیگر سطوح رفاه اجتماعی مورد غفلت برنامه‌ریزان واقع شود. ارتقاء رفاه اجتماعی نیاز به تلاشی فراگیر دارد و صرف اتکا به توانایی‌های مردم در برقراری روابط اجتماعی برای تحقق آن کافی نیست.	رابطه‌ی سرمایه اجتماعی با رفاه اجتماعی	زاهدی و همکاران، 1388
نتایج نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی و رفاه اجتماعی رابطه مستقیمی دارند. اولاً سطح سرمایه اجتماعی در شهر سنندج پایین است و ثانیاً در استان محرومی مانند کردستان سرمایه اجتماعی درون-گروهی حضور پررنگی دارد. به نظر محقق، کارهای پتانم که سرمایه اجتماعی را در سطح کلان بررسی می‌کند، بیشتر با ایران سنخیت دارد زیرا مشکل سرمایه اجتماعی در ایران در سطح کلان است و سطح کلی سرمایه اجتماعی پایین است.	بررسی رابطه‌ی رفاه اجتماعی و سرمایه‌ی اجتماعی در شهر سنندج	هزار جریبی و روحانی، 1391
نتایج این مطالعه حاکی از آن است که بین سرمایه اجتماعی با سرمایه‌های اقتصادی و انسانی رابطه معنادار برقرار است. سرمایه اجتماعی یک اثر مهم دارد و آن ایجاد سرمایه انسانی در نسل بعد است. سایر سرمایه‌ها همچون سرمایه محیطی و فیزیکی نیز مهم هستند اما اهمیت آن‌ها نسبت به دو سرمایه دیگر (اقتصادی و انسانی) به مراتب کم تر است.	تبیین اثرات انواع سرمایه‌های توسعه‌ای بر سرمایه اجتماعی (مورد مطالعه: روستاهای استان خراسان رضوی)	محمودی و همکاران، 1394
یافته‌ها در این تحقیق نشان داد که افزایش میزان سرمایه‌های اجتماعی موجب افزایش رفاه اقتصادی و اجتماعی خانوارهای روستایی در محدوده مورد مطالعه شده است. در حقیقت سرمایه اجتماعی از طریق ایجاد هماهنگی و ارتباط میان انواع دیگر سرمایه‌ها در قالب شبکه‌ای از روابط مبتنی بر اعتماد متقابل و مشارکت میان افراد، زمینه را جهت دستیابی به رفاه و توسعه روستایی فراهم می‌آورد.	بررسی اثرات سرمایه اجتماعی بر رفاه خانوارهای روستایی (مطالعه موردی: دهستان میانکوه شرقی)	طولابی نژاد و همکاران، 1397

بر اساس پژوهش‌های صورت گرفته و کسب و بررسی نتایج ایشان به بررسی فاکتورهای مهم در سرمایه اجتماعی به عنوان متغیر وابسته و رفاه اقتصادی اجتماعی به عنوان متغیر مستقل در روستاهای بخش بلبان آباد، دهستان ئیلاق جنوبی می‌پردازیم؛ همچنین به دلیل نوسان داشتن اطلاعات و نتایج پژوهش‌های انجام شده، بررسی آمار و اطلاعات دقیق برای این روستاها از جمله: ارزیابی رابطه میان رفاه اجتماعی اقتصادی با سرمایه اجتماعی و تاثیرگذاری آن‌ها بر هم دیگر، وجود همبستگی، بالا بردن سطح توسعه یافتگی روستایی، ارائه پیشنهادات حاصل از نتایج آزمون‌های پژوهش الزامی می‌باشد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر با هدف شناسایی تأثیر رفاه اجتماعی - اقتصادی بر سرمایه اجتماعی خانوارهای روستایی در دهستان ئیلاق جنوبی تابع بخش بلبان آباد در شهرستان دهگلان انجام شده است. این پژوهش به لحاظ هدف، در زمره تحقیقات کاربردی و از نظر ماهیت در چارچوب روش توصیفی - تحلیلی مبتنی بر شیوه‌های کمی و کیفی جای می‌گیرد. آمار و اطلاعات لازم به دو صورت، کتابخانه‌ای و پیمایش میدانی جمع‌آوری شدند که در مطالعه میدانی تمرکز اصلی مبتنی بر ابزار پرسشنامه است، و سؤالات با استفاده از طیف لیکرت^۱ تنظیم شدند. جهت ارزیابی میزان روایی پرسشنامه از نظر نخبگان و صاحب نظران در این زمینه بهره گرفته شد و برای پایایی آن از روش آلفای کرونباخ استفاده گردید که ضریب به دست آمده برای متغیرهای رفاه اجتماعی، رفاه اقتصادی و سرمایه اجتماعی به ترتیب برابر با ۰،۷۶، ۰،۷۳ و ۰،۸۲ بوده که از پایایی قابل قبولی برخوردارند. به منظور انتخاب شاخص‌ها و نماگرهای متغیر مستقل و وابسته، به

۱. پنج گزینه‌ی ارزشی بر اساس طیف لیکرت از: ۱- خیلی زیاد، ۲- زیاد، ۳- متوسط، ۴- کم و ۵- خیلی کم تنظیم شده است.

در مطالعات انجام شده پرداخته شد و سپس با توجه به فراوانی تکرارشان در منابع گوناگون مورد تجزیه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و شاخص‌های اصلی استخراج گردید؛ جدول شماره (۲) ابعاد، شاخص‌ها و گویه‌های متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۲. شاخص‌ها و گویه‌های تبیین‌کننده انواع رفاه اجتماعی _ اقتصادی و سرمایه اجتماعی (منبع: نگارندگان)

تعداد گویه	معیار اندازه‌گیری (گویه‌های معرف شاخص‌ها)	شاخص‌ها	انواع متغیرها
۷	وجود بیماری‌های خاص در روستا، میزان رضایت از سیستم دفع فاضلاب و جمع‌آوری زباله‌ها، میزان سلامتی خود و خانواده، میزان احساس آرامش در زندگی، میزان احساس امنیت در روستا و رفت و آمد در کوچه و خیابان‌ها، میزان دسترسی به امکانات بهداشتی و خانه بهداشت، میزان دسترسی به پزشک و خدمات درمانی.	سلامت، امنیت و بهداشت	رفاه اجتماعی
۴	میزان رضایت از خدمات حمل و نقل، میزان دسترسی به خدمات آموزشی و افزایش سطح آگاهی، میزان رضایت از دسترسی به خدمات آب، برق، گاز و تلفن، میزان دسترسی به منابع مالی و وام‌های بانکی.	دسترسی به خدمات و امکانات	
۴	میزان مشارکت در برنامه‌های عمرانی روستا مانند ساخت مسجد و طرح هادی و ...، میزان مشارکت در امور عمومی روستا، میزان مشارکت افراد در کمک به یکدیگر و حل اختلافات و نزاع‌های بین آن‌ها، میزان همکاری با شورا و دهیار روستا.	میزان مشارکت در امور روستا	
۳	میزان رضایت از مقاومت، ایمنی و تجهیزات رفاهی واحدهای مسکونی، میزان کیفیت محیط فیزیکی و رضایت از سیستم بهداشتی و نظافتی واحدهای مسکونی، میزان رضایت از مسکن	مسکن	
۳	میزان دسترسی به پارک و فضای سبز در روستا، میزان بهره‌مندی از تسهیلات تفریحی، میزان تمایل به ماندگاری در روستا.	اوقات فراغت و تسهیلات تفریحی	متغیر مستقل
۴	میزان درآمد در بخش کشاورزی، میزان رضایت از درآمد خود، میزان درآمد در بخش دامداری، رضایت از میزان درآمد برای هزینه‌های زندگی.	میزان درآمد	
۵	میزان تقاضای خانوار برای خرید، میزان استفاده از کالاهای بادوام و نیمه قدرت خرید و کارایی بادوام، میزان مصرف کالاهای اساسی در خانوار، میزان قدرت خرید برای تهیه مایحتاج ضروری، میزان افزایش هزینه‌های غیر ضروری زندگی.	قدرت خرید و کارایی	رفاه اقتصادی
۵	میزان ظرفیت پس‌انداز خانوار روستایی، میزان پس‌انداز در بانک‌ها، میزان ایجاد زمینه برای پس‌انداز خانوار، میزان سرمایه‌گذاری برای توسعه فعالیت‌های کشاورزی و غیرکشاورزی، میزان سرمایه‌گذاری برای تنوع بخشی اقتصاد روستایی	میزان پس‌انداز و سرمایه‌گذاری	
۲	میزان رضایت سرپرست خانوار از شغل خود، میزان افراد شاغل در خانوارهای روستایی	وضعیت اشتغال	
۴	میزان کاهش فقر، میزان برابری قشرهای مختلف اجتماعی در بهره‌برداری از امتیازات، میزان دسترسی افراد به همه فرصت‌ها، میزان رضایت از دسترسی به فرصت برابر	کاهش فقر و دسترسی به فرصت برابر	

متغیر وابسته	رفاه اجتماعی
مشارکت اجتماعی	۸
اعتماد اجتماعی	۸
انسجام اجتماعی	۷
کل گویه ها	۶۴

میزان اراده ی جمعی در حل مشکلات روستا، میزان کمک مالی و فکری برای بالابردن ظرفیت توسعه ای روستا، میزان تمایل افراد به مشارکت با شورای اسلامی روستا، میزان مشارکت بین کشاورزان روستا، میزان مشارکت در فعالیت های خیریه در روستا، میزان مشارکت در فعالیت های عام المنفعه روستا، میزان مشارکت در برنامه های تسهیلگری _ ترویجی، میزان مشارکت در پروژه های عمرانی روستا

میزان اعتماد اعضای خانواده به یکدیگر، میزان اعتماد به خویشاوندان و اقوام، میزان اعتماد کشاورزان به یکدیگر، میزان اعتماد مردم به یکدیگر، میزان اعتماد مردم به دولت، میزان اعتماد مردم به مراکز خدمات روستایی، میزان اعتماد مردم به نهادهای اجتماعی روستا، میزان اعتماد به دهیاری و شورای اسلامی ده

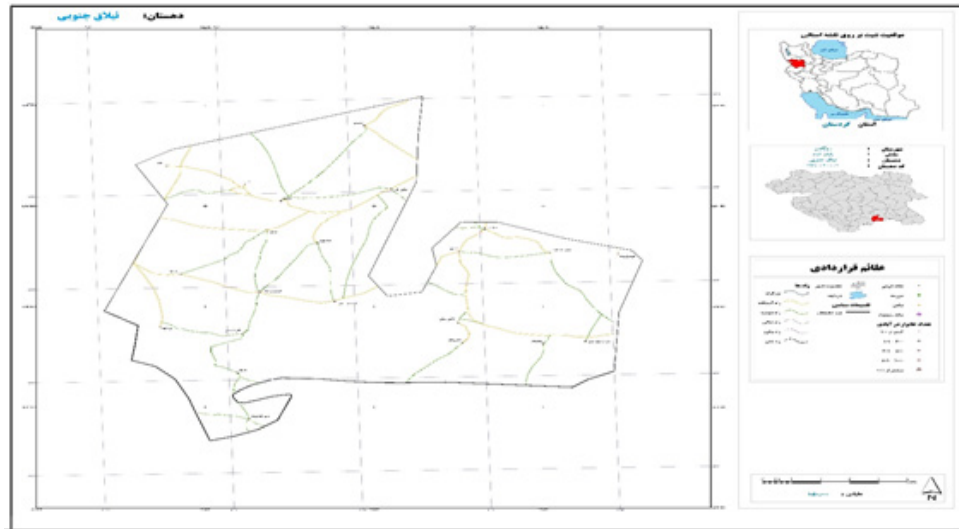
میزان بهره مندی از احساس پذیرش از سوی دیگران، میزان کمک به یکدیگر در مواقع گرفتاری، میزان حضور در گردهمایی و جلسات در روستا، میزان پذیرش مسئولیت و انجام وظایف اجتماعی، میزان تغییر ارزش های مشترک طی زمان، میزان روابط بین همسایگان، میزان اتحاد و همکاری بین اهالی روستا

دهستان ئیلاق جنوبی در سال ۱۳۹۵ دارای ۲۰ نقطه روستایی دارای سکنه، ۲۸۴۲ خانوار و ۹۲۵۴ نفر جمعیت بوده است. موقعیت جغرافیایی دهستان ئیلاق جنوبی بر طول ۴۷ درجه و ۲۱ دقیقه و عرض ۳۵ درجه و ۵ دقیقه منطبق شده است (شکل ۳). ارتفاع آن از سطح دریا حدود ۱۹۴۲ است. معیشت اصلی اکثر خانوارهای روستایی این منطقه وابسته به بخش کشاورزی و دامداری و فعالیت های جانبی آن می باشد. جامعه آماری مورد مطالعه شامل کلیه روستاهای دارای بیش از ۲۰ خانوار دهستان ئیلاق جنوبی مشتمل بر ۲۰ روستای مندرج در جدول شماره (۳) می باشد. به منظور تعیین حجم نمونه ها با بهره گیری از فرمول کوکران ۲۳۴ خانوار به صورت نمونه گیری تصادفی طبقه ای انتخاب شده اند؛ و تعداد نمونه ها نسبت به سهم و حجم خانوارهای هر روستا محاسبه شد و در نهایت، تعداد ۲۳۴ نفر به عنوان نمونه انتخاب گردید. جهت تجزیه و تحلیل یافته های تحقیق ابتدا اطلاعات جمع آوری شده حاصل از عملیات میدانی در نرم افزار SPSS کد گذاری شدند و سپس برای سوال اول از آزمون همبستگی پیرسون و برای سؤال دوم از رگرسیون چند متغیره استفاده شد.

جدول ۳. تعداد نمونه های تخصیص در هر یک از روستاهای دهستان ئیلاق جنوبی (منبع: نگارندگان)

شهرستان	بخش	دهستان	اسم روستا	خانوار	جمعیت	حجم نمونه	اسم روستا	خانوار	جمعیت	حجم نمونه
			احمد آباد پنجه	۵۲	۱۷۱	۷	قره بلاغ پنجه	۱۲۷	۴۳۲	۱۴
			باشماق	۴۴۶	۱۴۵۷	۲۰	کاکوی سفلی	۶۶	۲۰۷	۱۰
دهگلان	بلبان آباد	ئیلاق جنوبی	بکرآباد	۸۱	۲۵۶	۱۰	کاکوی علیا	۴۹	۱۵۸	۷
			چاغر بلاغ	۱۵۲	۴۹۱	۱۴	کانی شاه قلی	۳۰	۸۲	۵
			حاجی آباد	۹۶	۳۱۵	۱۲	کلکه	۲۳	۵۹	۵
			سراب شیخ حسن	۵۶	۱۸۶	۷	گردمیران سفلی	۲۷۸	۸۷۹	۱۵

۲۲	۱۷۰۷	۵۳۴	گردمیران علیا	۱۴	۵۶۸	۱۷۱	سلسله	دهگلان بلبان آباد نیلاق جنوبی
۱۰	۲۱۷	۶۲	گرگانه	۱۲	۳۰۴	۹۶	شاه جوب	
۱۴	۶۴۵	۱۸۷	لاله ای	۱۴	۴۳۳	۱۳۹	صادق آباد	
۱۰	۲۹۲	۸۴	مراد آباد	۱۲	۳۹۵	۱۱۳	قادرمرز	

شکل ۳. موقعیت دهستان نیلاق جنوبی و روستاهای نمونه مورد مطالعه

یافته‌ها و بحث

یافته‌های توصیفی

مطابق جدول شماره (۴) وضعیت سنی پاسخگویان نشان دهنده تعلق بیشترین فراوانی با تعداد ۷۱ نفر به رده سنی ۳۵ تا ۴۵ سال می باشد و کم ترین فراوانی مربوط به رده سنی بیشتر از ۶۵ سال معادل ۵ نفر می باشد. از نظر جنسیت ۲۲۲ نفر را مردان و ۱۲ نفر را زنان تشکیل داده اند. داده های به دست آمده از میزان تحصیلات ۲۳۴ نفر پاسخگو مؤید بالا بودن تعداد افراد باسواد جامعه مورد نظر می باشد، به گونه ای که ۵۰، ۴۷، ۴۶، ۳۷ و ۱۵ نفر را به ترتیب افراد با تحصیلات متوسطه، ابتدایی، راهنمایی، فوق دیپلم، لیسانس و بالاتر را در بر می گیرد. حجم نمونه جامعه مورد بررسی از لحاظ وضعیت تأهل دارای بیشترین تعداد افراد متأهل (۲۱۶ نفر)، و کمترین افراد مجرد (۱۸ نفر) می باشد. علاوه بر این شغل اصلی افراد پاسخگو به ترتیب کشاورزی، خدماتی، دامداری، صنعتی، سایر، و رسمی می باشد که مقدار فراوانی هر یک از آن ها ۹۱، ۴۶، ۴۲، ۳۰، ۱۵ و ۱۰ نفر به دست آمده است.

جدول ۴. ویژگی های فردی و زمینه ای پاسخگویان (منبع: نگارندگان)

رده سنی فراوانی	جنسیت فراوانی	سطح فراوانی	وضعیت فراوانی	نوع شغل فراوانی
		سواد	تاهل	
کمتر از ۲۵	مرد	بی سواد	متاهل	کشاورزی
۲۵ تا ۳۵	زن	ابتدایی	مجرد	دامداری
۳۵ تا ۴۵	کل	راهنمایی	کل	رسمی

۴۵ تا ۵۵	۶۸	متوسطه	۵۰	خدماتی	۴۶
۵۵ تا ۶۵	۱۶	فوق دیپلم	۳۷	صنعتی	۳۰
بیشتر از ۶۵	۵	لیسانس و بالاتر	۱۵	سایر	۱۵
کل	۲۳۴	کل	۲۳۴	کل	۲۳۴

آزمون نرمال بودن مقیاس‌ها

در این پژوهش با توجه به ماهیت داده‌ها و هدف تحقیق، ابتدا آزمون نرمال بودن مقیاس‌ها به روش کولموگروف اسمیرنوف و شاپیرو ویلک انجام گرفته است. کجی، کشیدگی و آزمون نرمال بودن توزیع داده‌های هر یک از مقیاس‌های مورد استفاده در این مطالعه در جدول زیر آمده است (جدول ۵). اگر مقدار کجی (چولگی) و کشیدگی مقیاس‌ها بین +۱ تا -۱ و همچنین مقدار خطای استاندارد کجی و خطای استاندارد کشیدگی بین +۲ تا -۲ قرار بگیرند می‌توان استنباط کرد که داده‌ها از توزیع نرمال برخوردار هستند و نیازی به تبدیل مقیاس‌ها ندارد و ادامه روند تحلیل با این مقیاس‌ها، اختلالی در نتایج آزمون‌ها ایجاد نمی‌کند. همانطور که در جدول شماره ۷ دیده می‌شود، همه مقیاس‌ها از مقدار کجی و کشیدگی بین +۱ تا -۱ قرار گرفته‌اند و همچنین میزان خطای استاندارد کجی و کشیدگی آن‌ها بین +۲ تا -۲ قرار گرفته است؛ که نشان دهنده توزیع نرمال برای تمامی داده‌های پژوهش حاضر است.

جدول ۵. نتایج آزمون نرمال بودن توزیع داده‌ها برای مقیاس‌ها (منبع: نگارندگان)

متغیرها	کجی (چولگی)	خطای استاندارد کجی	کشیدگی	خطای استاندارد کشیدگی
رفاه اجتماعی	-۰,۳۹۳	۰,۱۵۹	-۰,۱۲۹	۰,۳۱۷
رفاه اقتصادی	-۰,۳۴۵	۰,۱۵۹	۰,۰۸۷	۰,۳۱۷
سرمایه اجتماعی	۰,۲۴۱	۰,۱۵۹	۰,۲۹۹	۰,۳۱۷

یافته‌های استنباطی پژوهش

ارزیابی رابطه میان رفاه اجتماعی _ اقتصادی با سرمایه اجتماعی:

همان‌طور که نتایج (جدول ۶) نشان می‌دهد مقدار ضریب همبستگی پیرسون بین رفاه اجتماعی و سرمایه اجتماعی برابر با ۰,۵۹۴ است و با توجه به سطح معناداری محاسبه شده (۰,۰۰۰) که کوچک‌تر از آلفا ۰,۰۱ است، می‌توان استنباط کرد که در سطح اطمینان ۹۹ درصد رابطه معنادار و مثبتی بین آن‌ها وجود دارد. همچنین یافته‌های این آزمون نشان داد که مقدار همبستگی بین رفاه اقتصادی و سرمایه اجتماعی ۰,۶۲۵ محاسبه شده است و با توجه به اینکه سطح معناداری (۰,۰۰۰) کوچک‌تر از آلفا ۰,۰۱ می‌باشد، بنابراین در سطح اطمینان ۹۹ درصد میان وجود رابطه معنی‌دار و مثبت در بین آن‌ها است. در نتیجه با توجه به ضریب همبستگی و سطح معناداری می‌توان گفت که رفاه اقتصادی (با ضریب ۰,۶۲۵) نسبت به رفاه اجتماعی (با ضریب ۰,۵۹۴)، از رابطه قوی‌تر و مستقیمی با سرمایه اجتماعی برخوردار است.

جدول ۶. نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین رفاه اجتماعی _ اقتصادی و سرمایه اجتماعی (منبع: نگارندگان)

سرمایه اجتماعی	رفاه اجتماعی	رفاه اقتصادی
ضریب همبستگی پیرسون	۰,۵۹۴**	۰,۶۲۵**
سطح معناداری	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰

۲۳۴	۲۳۴	۲۳۴	تعداد	
***۰,۷۰۳	۱	**۰,۵۹۴	ضریب همبستگی پیرسون	
۰,۰۰۰		۰,۰۰۰	سطح معناداری	رفاه اجتماعی
۲۳۴	۲۳۴	۲۳۴	تعداد	
۱	**۰,۷۰۳	**۰,۶۲۵	ضریب همبستگی پیرسون	
	۰,۰۰۰	۰,۰۰۰	سطح معناداری	
۲۳۴	۲۳۴	۲۳۴	تعداد	رفاه اقتصادی

*** همبستگی در سطح ۰,۰۱ (۹۹ درصد) معنی دار می باشد.

آزمون تشخیص هم خطی بودن متغیرها در مدل رگرسیون

یکی از راه‌های تشخیص چند خطی بودن، استفاده از معیاری به نام ضریب تورم واریانس (VIF) است که همبستگی و قدرت همبستگی بین متغیرهای پیش بینی کننده را در یک مدل رگرسیونی اندازه گیری می کند. هم خطی در همه مدل های رگرسیونی وجود دارد اما شدت آن، نقیصه به حساب می آید؛ بنابراین اگر مقدار VIF برابر با ۱ باشد نشان می دهد که ارتباطی بین یک متغیر پیش بینی کننده معین و سایر متغیرهای پیش بینی کننده در مدل وجود ندارد. اگر مقدار VIF بین ۱ تا ۵ باشد نشان دهنده همبستگی متوسط بین یک متغیر پیش بینی کننده معین و سایر متغیرهای پیش بینی کننده در مدل است، اما این اغلب آنقدر شدید نیست که نیاز به توجه داشته باشد و اگر مقدار VIF بیشتر از ۵ باشد نشان دهنده همبستگی شدید بالقوه بین یک متغیر پیش بینی کننده معین و سایر متغیرهای پیش بینی کننده در مدل است. در این مورد، تخمین ضرایب در خروجی رگرسیون به احتمال زیاد غیر قابل اعتماد هستند. همانطور که نتایج (جدول ۷) نشان می دهد هیچ یک از مقادیر VIF برای متغیرهای رفاه اجتماعی و رفاه اقتصادی برای متغیرهای پیش بینی در این پژوهش بزرگ تر از ۵ و یا برابر با ۱ نیست که نشان می دهد چند خطی بودن مشکلی در مدل رگرسیون ایجاد نخواهد کرد.

جدول ۷: نتایج آزمون Collinearity Statistics برای تشخیص هم خطی بودن متغیرها (منبع: نگارندگان)

متغیرها	تاب آوری	ضریب تورم واریانس
سلامت، امنیت و بهداشت	۰,۶۰۳	۱,۶۵۹
دسترسی به خدمات و امکانات	۰,۵۸۱	۱,۷۲۱
میزان مشارکت در امور روستا	۰,۷۸۳	۱,۲۷۷
کیفیت محیط فیزیکی و مسکن	۰,۸۴۹	۱,۱۷۸
اوقات فراغت و تسهیلات تفریحی	۰,۹۳۳	۱,۰۷۲
میزان درآمد	۰,۶۶۱	۱,۵۱۳
قدرت خرید و کارایی	۰,۷۸۲	۱,۲۷۸
میزان پس انداز و سرمایه گذاری	۰,۸۴۶	۱,۱۸۲
وضعیت اشتغال	۰,۵۰۸	۱,۹۶۹
کاهش فقر و دسترسی به فرصت برابر	۰,۹۳۹	۱,۰۶۵

متغیر وابسته: سرمایه اجتماعی

ارزیابی میزان تأثیرگذاری رفاه اجتماعی و رفاه اقتصادی بر سرمایه اجتماعی:

با توجه به نتایج به دست آمده از آزمون همبستگی پیرسون، در ادامه جهت تعیین میزان اثرگذاری متغیرهای مستقل (رفاه اجتماعی و رفاه اقتصادی) بر متغیر وابسته (سرمایه اجتماعی) در ارتباط با همبستگی‌های تأیید شده از تحلیل رگرسیونی چند متغیره استفاده شد. هر چه مقادیر ضریب تعیین نزدیک به ۱ باشد، برازش بهتر و همچنین سهم بیشتر در بیان تغییرات متغیر وابسته را نشان می‌دهند. نتایج حاصل از جدول شماره (۸) نشان داد که مقدار ضریب تعیین به دست آمده برای رفاه اجتماعی برابر با ۰,۳۵ و برای رفاه اقتصادی برابر با ۰,۳۹ است و گویای این مطلب است که به ترتیب ۳۵ درصد و ۳۹ درصد از تغییرات متغیر وابسته (سرمایه اجتماعی) در این مدل به وسیله متغیرهای مستقل پیش بینی می‌شود. همچنین مقدار رابطه بین ترکیب خطی متغیرهای مستقل با متغیر وابسته با ضریب همبستگی نشان داده شده که برای رفاه اجتماعی برابر با ۰,۵۹۴ و برای رفاه اقتصادی برابر با ۰,۶۲۵ می‌باشد. در نتیجه با توجه به ضریب همبستگی و ضریب تعیین به دست آمده مشخص شد که رفاه اقتصادی نسبت به رفاه اجتماعی تأثیر بیشتری بر سرمایه اجتماعی خانوارهای روستایی می‌گذارد.

جدول ۸. تحلیل واریانس تأثیر رفاه اجتماعی - اقتصادی بر سرمایه اجتماعی (منبع: نگارندگان)

متغیر	ضریب همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تصحیح شده	انحراف معیار
رفاه اجتماعی	۰,۵۹۴	۰,۳۵	۰,۳۵۱	۰,۱۳۹
رفاه اقتصادی	۰,۶۲۵	۰,۳۹	۰,۳۸۸	۰,۱۳۵۸

نتایج به دست آمده در جدول شماره (۹) مبین معناداری مدل رگرسیونی در سطح اطمینان ۹۹ درصد (سطح معناداری کوچک تر از آلفا ۰,۰۱) است. لذا مدل رگرسیونی از لحاظ آماری معنی دار و نشان دهنده ی انسجام معنادار بین رفاه اجتماعی با سرمایه اجتماعی است؛ به طوری که با افزایش رفاه اجتماعی، سرمایه اجتماعی نیز در بین خانوارهای روستایی افزایش یافته است.

جدول ۹. تحلیل واریانس مبتنی بر وجود رابطه خطی بین رفاه اجتماعی و سرمایه اجتماعی (منبع: نگارندگان)

مؤلفه ها	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره فیشر	سطح معناداری
اثر رگرسیونی	۲,۴۸۱	۱	۲,۴۸۱	۱۲۶,۸۰	۰,۰۰۰
باقیمانده	۴,۵۳۹	۲۳۲	۰,۰۲۰		
کل	۷,۰۱۹	۲۳۳			

همان طور که نتایج (جدول ۱۰) نشان می‌دهد با توجه به اینکه آماره فیشر (F) در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنی دار است (سطح معنی داری کمتر از آلفا ۰,۰۱)، می‌توان بیان کرد که رابطه خطی معنی داری بین رفاه اقتصادی با سرمایه اجتماعی وجود دارد؛ به طوری که بالا رفتن سطح رفاه اقتصادی باعث افزایش سرمایه اجتماعی در بین خانوارهای روستایی شده است. به عبارتی می‌توان گفت مدل از وضعیت برازش مناسبی برخوردار است.

جدول ۱۰. تحلیل واریانس مبتنی بر وجود رابطه خطی بین رفاه اقتصادی و سرمایه اجتماعی (منبع: نگارندگان)

مؤلفه ها	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	آماره فیشر	سطح معناداری
اثر رگرسیونی	۲,۷۴۱	۱	۲,۷۴۱	۱۴۸,۶۳	۰,۰۰۰
باقیمانده	۴,۲۷۸	۲۳۲	۰,۰۱۸		
کل	۷,۰۱۹	۲۳۳			

شاخص‌های رفاه اجتماعی مؤثر بر سرمایه اجتماعی:

همان‌طور که جدول شماره (۱۱) نشان می‌دهد با توجه به مقدار سطح معنی‌داری متغیرهای سلامت، امنیت و بهداشت، میزان مشارکت در امور روستا و دسترسی به خدمات و امکانات که کمتر از آلفا ۰,۰۱ است با اطمینان ۹۹ درصد حضور این سه متغیر مستقل برای پیش‌بینی سرمایه اجتماعی معنادار است. همچنین با توجه به مقادیر بتا و T به دست آمده می‌توان گفت که متغیرهای سلامت، امنیت و بهداشت و میزان مشارکت در امور روستا از تأثیرگذاری بیشتری نسبت به متغیر دسترسی به خدمات و امکانات بر سرمایه اجتماعی برخوردارند. در نتیجه از طریق تحلیل رگرسیونی می‌توان اذعان نمود که با افزایش مقادیر شاخص‌های ذکر شده، سرمایه اجتماعی نیز افزایش می‌یابد. اما مقدار سطح معنی‌داری برای متغیر کیفیت محیط فیزیکی و مسکن برابر ۰,۴۱۵ و برای متغیر اوقات فراغت و تسهیلات تفریحی برابر با ۰,۱۹۲ است که بزرگتر از آلفا ۰,۰۵ می‌باشد؛ بنابراین فرض صفر رد نمی‌شود، یعنی تأثیر این دو متغیر در مدل رگرسیونی معنادار نیست.

جدول ۱۱. ضرایب شدت روابط میان هر یک از متغیرهای رفاه اجتماعی بر سرمایه اجتماعی (منبع: نگارندگان)

متغیرها	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد شده	
	B	خطای استاندارد	مقدار بتا	T
عرض از مبدأ	۱,۰۷۳	۰,۰۸۸		۱۲,۱۳۶
سلامت، امنیت و بهداشت	۰,۳۰۴	۰,۰۲۵	۰,۵۶۲	۱۲,۱۳۰
دسترسی به خدمات و امکانات	۰,۰۶۷	۰,۰۲۱	۰,۱۴۷	۳,۲۰۴
میزان مشارکت در امور روستا	۰,۱۸۱	۰,۰۲۰	۰,۴۱۶	۹,۱۳۰
کیفیت محیط فیزیکی و مسکن	-۰,۰۱۲	۰,۰۱۵	-۰,۰۳۸	-۰,۸۱۷
اوقات فراغت و تسهیلات تفریحی	-۰,۰۲۲	۰,۰۱۷	-۰,۰۰۶	-۱,۳۰۹

متغیر وابسته: سرمایه اجتماعی

شاخص‌های رفاه اقتصادی مؤثر بر سرمایه اجتماعی:

نتایج حاصل از آزمون رگرسیون چند متغیره (جدول ۱۲) نشان داد که از میان متغیرهای رفاه اقتصادی، کاهش فقر و دسترسی به فرصت برابر، میزان درآمد، وضعیت اشتغال و قدرت خرید و کارایی که در سطح اطمینان ۹۹ درصد (سطح معناداری کمتر از آلفا ۰,۰۱) معنادار هستند از عوامل تأثیرگذار بر سرمایه اجتماعی خانوارها بوده است؛ از میان این شاخص‌ها با توجه به مقدار بتا، مقدار T و سطح معناداری، به ترتیب متغیرهای کاهش فقر و دسترسی به فرصت برابر، میزان درآمد، وضعیت اشتغال و قدرت خرید و کارایی دارای بیشترین تأثیرگذاری بر سرمایه اجتماعی خانوارهای روستایی در منطقه مورد مطالعه بوده‌اند. همچنین مقدار سطح معنی‌داری برای متغیر میزان پس‌انداز و سرمایه‌گذاری برابر با ۰,۱۶۹ است که بزرگتر از آلفا ۰,۰۵ می‌باشد؛ بنابراین فرض صفر رد نمی‌شود، یعنی تأثیر این متغیر در مدل رگرسیونی معنادار نیست.

۱. هر چه مقدار بتا (BETA) و T به دست آمده بزرگ‌تر و سطح معنی‌داری (Sig) کوچک‌تر باشد، بدین معنی است که متغیر مستقل تأثیر زیادی بر متغیر وابسته دارد.

جدول ۱۲. ضرایب شدت روابط میان هر یک از متغیرهای رفاه اقتصادی بر سرمایه اجتماعی (منبع: نگارندگان)

متغیرها	ضرایب غیر استاندارد		ضرایب استاندارد شده	
	B	خطای استاندارد	مقدار بنا	T
عرض از مبدأ	۰,۹۵۷	۰,۱۱۹	۸,۰۱۶	۰,۰۰۰
میزان درآمد	۰,۱۹۶	۰,۰۲۵	۷,۷۶۹	۰,۰۰۰
قدرت خرید و کارایی	۰,۰۸۱	۰,۰۲۵	۳,۲۰۰	۰,۰۰۲
میزان پس انداز و سرمایه گذاری	۰,۰۳۲	۰,۰۲۳	۱,۳۷۸	۰,۱۶۹
وضعیت اشتغال	۰,۰۶۹	۰,۰۱۸	۳,۸۵۲	۰,۰۰۰
کاهش فقر و دسترسی به فرصت برابر	۰,۱۷۲	۰,۰۲۱	۸,۲۴۲	۰,۰۰۰

متغیر وابسته: سرمایه اجتماعی

نتیجه گیری

در فرایند بالا بردن سطح توسعه روستایی، سرمایه اجتماعی نقش مهمی را ایفا می کند؛ برنامه ریزان توسعه روستایی اگر قصد دستیابی به توسعه و به نتایج پایداری را بخواهند، یکی از زمینه های آن توجه به منابع انسانی به ویژه سرمایه های اجتماعی و بهره گیری کافی و متناسب از این منابع در روستاها است. از سوی دیگر تأمین رفاه اجتماعی و اقتصادی از مهم ترین اهداف برنامه های توسعه روستایی است که توجه نکردن به آن، توسعه به طور عام و توسعه پایدار به طور اخص در مناطق روستایی را با چالش مواجه می کند. بر همین اساس سطح توسعه یافتگی به طور بی واسطه ای معرف سطح رفاه اجتماعی و اقتصادی همگان است و ارتباط میان سرمایه اجتماعی و توسعه را می توان به ارتباط میان سرمایه اجتماعی و رفاه تأویل کرد. از آنجا که بیشتر متخصصین و پژوهشگران سرمایه اجتماعی را تابعی از رفاه می دانند، در نتیجه رفاه اجتماعی و اقتصادی به عنوان یکی از عوامل اثرگذار در تقویت یا تضعیف سرمایه اجتماعی جامعه روستایی در برنامه ریزی های توسعه ای، از اهمیت بسزایی برخوردارند. بدین ترتیب پژوهش حاضر جهت تعیین میزان ارتباط و تأثیرگذاری رفاه اجتماعی و رفاه اقتصادی بر سرمایه اجتماعی در مناطق روستایی انجام گرفته است. یافته های تحقیق نشان داد که بر اساس آزمون همبستگی پیرسون، بین رفاه اجتماعی و رفاه اقتصادی با سرمایه اجتماعی خانوارهای روستایی در منطقه مورد مطالعه، رابطه معنی دار و مثبتی وجود دارد؛ و با توجه به میزان ضریب همبستگی به دست آمده، رفاه اقتصادی (با ضریب ۰,۶۲۵) از همبستگی بیشتری با سرمایه اجتماعی برخوردار است. همچنین یافته نشان داد که با توجه به ضریب تعیین در رگرسیون، رفاه اقتصادی و رفاه اجتماعی بر سرمایه اجتماعی اثر مستقیم دارند. به این معنی که با افزایش میزان رفاه اقتصادی و رفاه اجتماعی، بر میزان سرمایه اجتماعی افزوده می شود. از میان شاخص های رفاه اقتصادی، کاهش فقر و دسترسی به فرصت برابر، میزان درآمد، وضعیت اشتغال و قدرت خرید بیشترین تأثیر را بر سرمایه اجتماعی داشته اند، همچنین از شاخص های رفاه اجتماعی تأثیرگذار بر سرمایه اجتماعی، می توان شاخص های سلامت، امنیت و بهداشت، میزان مشارکت در امور روستا و دسترسی به خدمات و امکانات را برشمرد. افزون بر این ها، یافته های تحقیق نشان داد که مقدار ضریب تعیین به دست آمده برای رفاه اجتماعی برابر با ۰,۳۵ و برای رفاه اقتصادی برابر با ۰,۳۹ است و گویای این مطلب است که به ترتیب ۳۵ درصد و ۳۹ درصد از تغییرات متغیر وابسته (سرمایه اجتماعی) مدل رگرسیونی به وسیله متغیرهای مستقل پیش بینی می شود.

در نتیجه با توجه به یافته های تحقیق می توان استنباط نمود که مناطق روستایی از کمبود سرمایه اجتماعی

که به عنوان راهکاری برای دستیابی به توسعه پایدار روستایی است، رنج می‌برند. بسیاری از مسائل سرمایه اجتماعی در روستاهای مورد مطالعه به دلیل پایین بودن سطح رفاه اجتماعی و اقتصادی است. بنابراین دستیابی به وضعیت مطلوب و کاهش نابرابری‌های مکانی سرمایه اجتماعی مستلزم افزایش میزان رفاه اجتماعی و اقتصادی خانوارهای روستایی است. رفاه اجتماعی و اقتصادی با ایجاد شبکه‌ای از ارتباط و هماهنگی‌ها با سرمایه اجتماعی، زمینه را جهت رسیدن به توسعه و به ویژه توسعه پایدار روستایی فراهم می‌آورند. ارزیابی نمونه‌های مشابه تأثیر رفاه اجتماعی و اقتصادی بر سرمایه اجتماعی خانوارهای روستایی طی چند سال اخیر، نتایج متفاوتی را نشان می‌دهد، اما بیشتر مطالعات نشان دهنده همبستگی و ارتباط معنی‌دار بین رفاه اجتماعی و اقتصادی با سرمایه اجتماعی هستند. مطالعاتی از جمله بررسی اثرات سرمایه اجتماعی بر رفاه خانوارهای روستایی در دهستان میانکوه شرقی (طولابی نژاد و همکاران، ۱۳۹۵)، بررسی رابطه رفاه اجتماعی و سرمایه اجتماعی در شهر سنندج (هزارجریبی و روحانی، ۱۳۹۱)، بررسی رابطه رفاه اجتماعی با سرمایه اجتماعی در فرایند توسعه در اصفهان (ربانی و همکاران، ۱۳۸۷)، تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر رفاه اجتماعی مناطق روستایی در کرمانشاه (اعظمی و هدایتی نیا، ۱۳۹۷) و مواردی از این قبیل، که بیشتر به رابطه رفاه اجتماعی با سرمایه اجتماعی پرداخته‌اند، حکایت دارد. البته نباید فراموش کرد که نتایج در همه موارد یکسان نیست و ممکن است که با نواساناتی همراه باشد. در پایان با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر و مطالعات انجام شده توسط سایر محققین، می‌توان پیشنهادهای زیر ارائه کرد:

- سرمایه‌گذاری در جهت تقویت سازمان‌های غیر رسمی و داوطلبانه و آگاه کردن مردم از آن‌ها؛
- بهره‌گیری از ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های روستا برای افزایش رفاه اجتماعی و اقتصادی؛
- زمینه‌سازی برای ایجاد و تقویت نهادهای اجتماعی و شبکه‌ها و پرهیز از تصدی‌گری بخش‌های مختلف؛
- افزایش رفاه اجتماعی و رفاه اقتصادی توأم با سرمایه اجتماعی از طریق اتخاذ رویکرد منطقه‌ای و توجه به ویژگی‌های محلی؛
- مشارکت دادن مردم محلی در طرح‌ها و برنامه‌های توسعه‌ای و اقدامات اجتماعی، اقتصادی و سیاسی؛
- ارتقاء سطح رفاه اجتماعی و اقتصادی در جامعه روستایی جهت افزایش سطح توسعه‌یافتگی توسط متخصصان و برنامه‌ریزان روستایی؛
- کاهش شکاف رفاه اقتصادی، رفاه اجتماعی و توسعه و پیامدهای منفی حاصل از آن؛
- ایجاد بسترهای لازم تنوع‌فعالیت‌های اقتصادی، اشتغال‌زایی، کاهش فقر و دسترسی به خدمات و امکانات در منطقه که موجب ماندگاری جمعیت در روستا و همچنین تقویت انسجام، اعتماد و مشارکت اجتماعی می‌شود که در نهایت حفظ سرمایه اجتماعی جامعه روستایی را در پی خواهد داشت.

منابع

- ابوالحسن تنهایی، حسین؛ و حضرتی صومعه، زهرا. (۱۳۸۸)، بررسی نظری پژوهش‌های سرمایه اجتماعی در جامعه ایران، مجله علوم رفتاری، ۱ (۱): صص ۲۹ - ۵۲.
- اعظمی، موسی؛ و هدایتی نیا، سعید. (۱۳۹۷). تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر رفاه اجتماعی مناطق روستایی (مورد مطالعه: دهستان بالادربند کرمانشاه)، فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، ۵ (۴): صص ۴۶۹ - ۴۸۹.
- اکبری، امین. (۱۳۸۳)، نقش سرمایه اجتماعی بر مشارکت: بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر مشارکت سیاسی- اجتماعی (مورد مطالعه: روستای فارسینج از توابع شهرستان سنقر). پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- اکبریان رونیزی، سعیدرضا؛ رجائی، عباس؛ و رمضان زاده لسبویی، مهدی. (۱۳۹۴)، ارزیابی رفاه اجتماعی در مناطق روستایی (مورد مطالعه: دهستان خیر از توابع شهرستان استهبان)، فصلنامه راهبردهای توسعه روستایی، ۲ (۲): صص ۱۲۱ - ۱۴۰.

- امام جمعه زاده، سیدجواد؛ صادقی نقدعلی، زهرا؛ رهبرقاضی، محمودرضا؛ و نوعی باغبان، سیدمرتضی. (۱۳۹۲)، بررسی رابطه مصرف رسانه ای و انسجام اجتماعی (مورد مطالعه: جوانان شهر تبریز)، فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی- فرهنگی، ۱ (۴): صص ۹ - ۳۱.
- بختیاری، صادق؛ رنجبر، همایون؛ و قربانی، سمیه. (۱۳۹۱)، شاخص ترکیبی رفاه اقتصادی و اندازه گیری آن برای منتخبی از کشورهای در حال توسعه، فصلنامه علمی- پژوهشی رشد و توسعه اقتصادی، ۳ (۹): صص ۴۱ - ۵۸.
- پیلتن، فخرالسادات؛ و برومند، مختار. (۱۳۹۳)، بررسی نقش سرمایه اجتماعی بر امنیت اجتماعی (مورد مطالعه: کلیه زنان و مردان واقع در گروه سنی ۴۵-۱۸ سال شهر جهرم)، فصلنامه مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۶ (۲): صص ۱۱۹ - ۱۲۹.
- تاجبخش، کیان. (۱۳۸۳)، بررسی مقدماتی کاربرد نظریه سرمایه اجتماعی در تحلیل وضعیت تأمین اجتماعی در ایران، فصلنامه تأمین اجتماعی، ۶ (۱۶): صص ۲۲۴ - ۲۵۴.
- خستو، مریم؛ و یاحقی، مرضیه. (۱۳۹۳)، تحلیل و ارزیابی شاخص‌های رفاه اجتماعی در نواحی شهری با تأکید بر رویکرد عدالت (مورد مطالعه: نواحی منطقه ۱ شهر قزوین)، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۵۰ (۲): صص ۲۹۷ - ۳۱۵.
- دینی ترکمانی، علی، (۱۳۸۵)، تبیین افول سرمایه اجتماعی، فصلنامه رفاه اجتماعی، ۶ (۲۳): صص ۱۴۷ - ۱۷۲.
- رسانی، رسول؛ کلانتری، صمد؛ قاسمی، وحید؛ عریضی، فروغ السادات؛ و اسماعیلی، رضا. (۱۳۸۷)، بررسی رابطه رفاه اجتماعی با سرمایه اجتماعی در فرآیند توسعه (مورد مطالعه: شهرستان‌های استان اصفهان)، مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان، ۱ (۲۹): صص ۲۳ - ۴۶.
- رکن الدین افتخاری، عبدالرضا؛ و توکلی، مرتضی. (۱۳۸۲)، رفاه اجتماعی روستایی: رویکردی شناختی در تبیین معرفت‌ها، فصلنامه برنامه ریزی و آمایش فضا، ۷ (۲): صص ۶۱ - ۸۳.
- رکن الدین افتخاری، عبدالرضا. (۱۳۸۹)، مدیریت توسعه روستایی (بنیان‌های نظری)، انتشارات سمت، تهران.
- زاهدی، محمدجواد؛ شیانی، ملیحه؛ و علی پور، پروین. (۱۳۸۸)، رابطه سرمایه اجتماعی با رفاه اجتماعی، فصلنامه رفاه اجتماعی، ۸ (۳۲): صص ۱۰۹ - ۱۳۰.
- ساروخانی، باقر. (۱۳۸۷)، سرمایه اجتماعی: ابعاد و شاخص‌ها و دیدگاه‌ها، فصلنامه روستا و توسعه، ۱ (۱): صص ۴۱ - ۵۱.
- سپهری، حامد. (۱۳۸۶)، بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و برداشت از سلامت در میان دانشجویان کارشناسی دوره روزانه دانشگاه تبریز. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تبریز.
- سلمانی، محمد؛ تقی پور، فریده؛ رمضان زاده لسبویی، مهدی؛ و جلیلی پروانه. زهرا. (۱۳۸۷)، بررسی ابعاد سرمایه اجتماعی (مشارکت مدنی، تعامل اجتماعی و اعتماد) در توسعه روستایی (مطالعه موردی: روستاهای باغستان و برون، شهرستان فردوس)، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه ای، ۱۲، ۲۳ - ۴۵.
- شایگان، فریبا. (۱۳۸۹)، نگرش نسبت به رفاه اجتماعی- اقتصادی و رابطه آن با اعتماد سیاسی در شهر تهران، مجله برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۲ (۳): صص ۱۴۵ - ۱۷۸.
- شریفیان ثانی، مریم. (۱۳۸۰)، سرمایه اجتماعی: مفاهیم اصلی و چارچوب نظری، مجله رفاه اجتماعی، ۱ (۲): صص ۵ - ۱۸.
- شهرام نیا، سیدامیر مسعود؛ صادقی عمرو آبادی، بهروز؛ و ابراهیمی، علی. (۱۳۹۳)، بررسی رابطه میان مشارکت سیاسی و رفاه اقتصادی (مورد مطالعه: دانشجویان، کارمندان و استادان دانشگاه اصفهان)، مجله برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۳ (۱۹): صص ۱۶۰ - ۲۰۰.
- طولابی نژاد، مهرشاد؛ فراهانی، حسین؛ و پیرایش، رضا. (۱۳۹۴)، ارزیابی نقش یارانه های نقدی بر رفاه اقتصادی و اجتماعی خانوارهای روستایی (مورد مطالعه: دهستان جایدر از توابع شهرستان پلدختر)، فصلنامه فضای جغرافیایی، ۱۵ (۵۰): صص ۱۹ - ۳۷.
- طولابی نژاد، مهرشاد؛ قنبری، سیروس؛ و شایان، محسن. (۱۳۹۷)، بررسی اثرات سرمایه اجتماعی بر رفاه خانوارهای

روستایی (مورد مطالعه: دهستان میانکوه شرقی)، فصلنامه جغرافیا و برنامه ریزی، ۲۲ (۶۶): صص ۱۶۳ - ۱۸۵.

علمی، زهرا؛ شارع پور، محمود؛ و حسینی، سید امیرحسین. (۱۳۸۴)، سرمایه اجتماعی و چگونگی تأثیر آن بر اقتصاد، فصلنامه تحقیقات اقتصادی، ۲۷ (۷۱): صص ۲۳۹ - ۲۹۵.

علمی، محمود؛ و صادق زاده، مریم. (۱۳۹۱)، بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و میزان رفاه اجتماعی شهروندان شهر میانه، فصلنامه تغییرات اجتماعی- فرهنگی، ۹ (۳۳): صص ۱۵۵ - ۱۷۸.

غفاری، غلامرضا. (۱۳۸۰)، جامعه‌شناسی مشارکتی، چاپ اول، تهران.

فراهانی، حسین؛ عینالی، جمشید؛ و عبدلی، سمیه. (۱۳۹۲)، ارزیابی نقش سرمایه اجتماعی در توسعه نواحی روستایی (مورد مطالعه: دهستان مشهد میقان از توابع شهرستان اراک)، فصلنامه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال ۱۳ (۲۹): صص ۲۷ - ۵۰.

فیتزپتریک، تونی. (۱۳۸۱)، نظریه رفاه، (ترجمه هرمز همایون پور)، نشر گام نور، تهران.

فیلد، جان. (۱۳۸۶)، سرمایه اجتماعی (ترجمه دکتر غلامرضا غفاری و حسین رضانی)، انتشارات کویر، تهران.

قاسمی، وحید؛ طاهری، زهرا؛ و مهربانی، مرضیه. (۱۳۹۲)، تبیین رفاه اجتماعی و تأثیر آن بر احساس امنیت، فصلنامه برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۵ (۱۷): صص ۱۳۱ - ۱۷۶.

گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۰)، پایان قرن بیستم بود (ترجمه نیکو سرخوش)، کتاب ماه علوم اجتماعی، شماره ۴۷ و ۴۸: صص ۵۰ - ۶۰.

محمودی، سمیرا؛ رکن الدین افتخاری، عبدالرضا؛ غفاری، غلامرضا؛ و پورطاهری، مهدی. (۱۳۹۴)، تبیین اثرات انواع سرمایه‌های توسعه‌ای بر سرمایه اجتماعی (مورد مطالعه: روستاهای استان خراسان رضوی، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی، ۴ (۱۴): صص ۱۶۹ - ۱۹۰.

ملک حسینی، افسانه؛ همزه‌ای، محمدرضا؛ حیدری، حسین؛ و بینائیان، اکرم. (۱۳۹۵)، ارزیابی کیفی وضعیت سرمایه اجتماعی با به کارگیری نظریه بنیانی (مورد مطالعه: دهستان آبیاریک از توابع شهرستان سنقر و کلیائی)، فصلنامه مدیریت سرمایه اجتماعی، ۳ (۲): صص ۲۰۹ - ۲۳۱.

منظور، داوود؛ و یادی پور، مهدی. (۱۳۸۷)، سرمایه اجتماعی عامل توسعه اجتماعی و اقتصادی، فصلنامه راهبرد یاس، ۵ (۱۵): صص ۱۴۰ - ۱۶۲.

مهربانی، وحید. (۱۳۹۱)، سلامت خانوارهای روستایی و رفاه اجتماعی رالزی در ایران، فصلنامه رفاه اجتماعی، ۱۲ (۴۷): صص ۶۱ - ۸۳.

مولایی، محمد؛ و مرادی، حسین. (۱۳۸۹)، بررسی و مقایسه ترکیب کالاهای مصرفی خانوارهای شهری ایران طی سال‌های ۱۳۵۴ تا ۱۳۸۴، فصلنامه رفاه اجتماعی، ۱۰ (۳۷): صص ۱۱۳ - ۱۲۷.

میجلی، جیمز. (۱۳۷۸)، رفاه اجتماعی در جهان (ترجمه محمد تقی جغتایی)، دانشگاه علوم بهزیستی، تهران.

هزار جریبی، جعفر؛ و مردوخ روحانی، احسان. (۱۳۹۱)، بررسی رابطه‌ی رفاه اجتماعی و سرمایه اجتماعی در شهر سنندج، جامعه‌شناسی کاربردی (مجله پژوهشی علوم انسانی دانشگاه اصفهان)، ۲۳ (۱): صص ۳۵ - ۵۰.

یزدانی، فرشید. (۱۳۸۲)، مفاهیم بنیادی در مباحث رفاه اجتماعی (سیاست اجتماعی، حمایت اجتماعی، رفاه و تأمین اجتماعی)، فصلنامه رفاه اجتماعی، ۳ (۱۰): صص ۳۱ - ۵۴.

Basile, E. and Cecchi, C. (2007), Building Social Capital in Rural Areas: Does Public Action Help, Restructuring in Marginal Rural Areas (RESTRIM) –The International Centre for Development Studies, University of Aberdeen, GB, pp 265-282.

Basu. A. k. (2013), Impact of Rural Employment Guarantee Schemes on Seasonal Labor Markets: Optimum Compensation and Workers' Welfare, Journal of Economic Inequality, Volume 22, Issue 2, pp 245.

Bourdieu, P (1986), The Forms of Capital, in J Richardson(ed.); Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education, New York, Green wood, pp 87-101.

Brunie, A (2009), Meaningful Distinctions within a Concept: Relational, Collective and Generalized Social Capital, *Social Science Research*, Volume 43, Issue 3, pp 362- 376.

Courvisanos, J. Martin, J. (2005), Developing Policy for Australia's Small Towns: From anthropology to sustainability, *Conference on the 3rd Future of Australia's Country Towns*, Bendigo, Volume 34, pp 2-20.

Glaeser, E. Laibson, D. and Sacerdote, B (2000), *The Economic Approach to Social Capital*, NBER, pp 17-25.

Grootaert, c (1998), social capital: the missing link, working paper no 3, world bank, pp 35-49

Grootaert, C. Bastelaer, V (2002), *The Role of Social Capital in Development*, UK: Cambridge University Press, pp 93-109.

Jordan, J.L, Anil, B. and Munasib, A. (2010), Community Development and Local Social Capital, *Journal of Agricultural and Applied Economics*, Volume 53, Issue 2, pp 254-262.

Khanh, H. (2012), *The Role of Social Capital to Access Rural Credit: A Case Study: Hue Province- Vietnam*, Department of Urban and Rural Development, Swedish University of Agricultural Sciences, Volume 67, pp 53- 35.

Krishna, A. and Norman, U (1999), Mapping and Measuring Social Capital: A conceptual and Empirical Study of Collective Action for Conserving and Developing Watersheds in Rajasthan, India. Social Capital Initiative Working Paper of 13. Washington DC: The World Bank, 174-198.

Midgely, j. (2000), Context of welfare theory: a developmentalist in perpetration, Center for social development, Washington university Pup, 106-118.

Nack, S. and Keefer, P (1997), Dose Social capital have an economic Pay-off? A cross country investment, *Quarterly journal of Economic*, Vol: 112, No: 4, PP: 1251-1211.

Payton. M, Payton. A (2003), Influence of Place Attachment and Social Capital on Civic Action: A Study at Sherburne National Wildlife Refuge, master's thesis of Natural Resources Science and Management Program, University of Minnesota, June, pp 14-31.

Svendsen, G.L.H. and Svendsen, G.T. (2000), Measuring social capital: the Danish cooperative dairy movement, *Sociologia Ruralis*, VOL. 40, No 1, pp. 72-86.

Wall, E. Gabriele, F. and Frans, S (1998), Getting The Goods on Social Capital Rural Sociology, p.63.

Warner, J (2007), Structural Stigma, Institutional Trust and Risk Agenda in Mental Health Policy, University of Bristol, Great Britain: The Policy Press. *Social Policy Review* 19, PP.201-217

Westlund, H, Forsberg, A and Höckertin, Ch. (2002), Social Capital and Local Development in Swedish Rural Districts, Paper prepared for the 42nd Congress of the European Regional Science Association Dortmund, Germany, 27-31.

woolcock, M. and Narayan (1998), social capital and economic development: toward a theoretical synthesis and policy, framework, theory and society 27(2): 151- 208.

Yusuf, S (2008), Social Capital and Household Welfare in Kwara State, Nigeria, *Journal of Human Ecology*, 23(3): 219-229.

Ziersch, A. Baum, F. Darmawan, I.G.N. Kavanagh, A.M. and Bentley, R.J. (2009), Social capital and health in rural and urban communities in South Australia. *Australian and new Zealand journal of public health*, 33(1):7-16.